

O B H A J O B A
Ž E N S K Ý C H P R Á V

MARY WOLLSTONECRAFT

(1792)

A Vindication of the Rights of Woman,
přeložila Kateřina Hilská

MARY WOLLSTONECRAFT

(1759-1797)

Mary Wollstonecraft sice získala jakési minimální institucionalizované vzdělání, ale jako většina žen své doby byla převážně samoukem. Během svého pohnutého života založila školu, krátce pracovala jako guvernánka a psala literární kritiky. Téměř osudnou se jí stala známost s americkým spisovatelem Gilbertem Imlayem, se kterým se potkala během své cesty do revoluční Francie. V roce 1794 se jim narodila dcera Fanny. V zoufalosti z Imlayovy ztráty zájmu o jejich vztah se Wollstonecraft dvakrát pokusila o sebevraždu, nejprve v roce 1795, když se dozvěděla o jeho nevěrách, a podruhé po návratu z cesty do Skandinávie, kam cestovala jako Imlayův obchodní zástupce. Po návratu do Anglie se spřátelila se spisovatelem Williamem Godwinem, s nímž v roce 1797 uzavřela sňatek. Téhož roku se jim narodila dcera Mary (budoucí Mary Shelly, autorka *Frankenstein*). Mary Wollstonecraft však zemřela jedenáct dní po jejím narození.

Wollstonecraft se věnovala psaní románů, esejů a prací o vzdělání. Mezi ty nejznámější patří *Několik poznámek o vzdělávání dcer* (*Thoughts on the Education of Daughters*; 1787), *Obhajoba práv člověka* (*Vindication of the Rights of Men*; 1790) a *Dopisy z krátkého pobytu ve Švédsku, Norsku a Dánsku* (*Letters Written during a Short Residence in Sweden, Norway and Denmark* (1796).

Obhajoba ženských práv zůstává jejím nejslavnějším dílem. Britským stylem rozebírá různé okamžiky života žen ve společnosti mužů. Jádrem jejího argumentu je poznání, že představy o ženské povaze a schopnostech formulované muži jsou v podstatě nelogické a vnitřně si odporují. Ženám byly vždy přisuzovány schopnosti a vlastnosti, které byly opakem představ o charakteru mužů. Tak se

například od žen vyžadovala ctnost, ale jejich povaze je současně upírána síla charakteru, která je k udržení ctnosti nutná. Jinými slovy, ženská povaha je v tradičních představách propletenec nesoudržných rysů, schopností a slabostí, který samozřejmě nemá vůbec co dělat s tím, jaké ženy doopravdy jsou. Snaha žen přizpůsobit se této normě má nutně za následek mrzačení ducha i těla.

Zdá se, že muži si ve své většině rozumově ospravedlňují předsudky, z nichž dnes sotva vědí, jak je získali, spíše než by se jich snažili zbavit.

[...]

Pokud tedy ženy nejsou pouze rojem jepičích darmošlapů, proč by měly být udržovány v nevědomosti pod pláštěm nevinnosti? Muži si stěžují, a mají k tomu důvod, na pošetilosti a vrtochy našeho pohlaví, zatímco nedost rázně napadají naše svěhlavé vášně a nízké neřesti. Tady vidíte, měla bych odpovědět, přirozený důsledek nevědomosti! Nestálá bude každá mysl, která se může opřít pouze o předsudky, a proud teče s ničivou zuřivostí tam, kde nejsou překážky, které by rozbíjely jeho sílu. Od dětství se ženám říká a učí je to také příklad jejich matek, že trocha znalosti lidské slabosti, které se poprávu říká mazanost, poddajná povaha, vnější poslušnost a bezchybné dodržování všeho, co se od nich očekává, jim získá ochranu muže; a pokud jsou krásné, vše ostatní je alespoň na dvacet let jejich života zbytečné.

[...]

Ženy mají být tudíž považovány buď za bytosti morální, nebo za tak slabé, že musejí ve všem podléhat vyšším schopnostem mužů.

Podívejme se na tuto otázku blíže. Rousseau prohlašuje, že žena by se nikdy neměla ani na chvíli cítit nezávislou, že by ji strach měl vést k tomu, aby využívala své přirozené mazanosti a nechala ze sebe udělat koketní otrokyni, aby z ní byl lákavější předmět touhy, milejší společnice muže, kdykoli se mu zachce si odpočinout. Svě argumenty, které údajně přejímá z přírodních úkazů, dovádí ještě dál a snaží se nám namluvit, že pravda a síla, opory vši lidské ctnosti, by se měly pěstovat s jistým omezením, protože s ohledem na ženskou povahu je poslušnost to hlavní, co by se ženám mělo vštěpovat s neutuchající přísností.

Jaký nesmysl! Kdy už povstane nějaký velký muž s dostatečně silnou myslí, aby odfoukl mlhu, kterou pýcha a smysly zahalily toto téma? Pokud jsou ženy od přírody podřízené mužům, jejich ctnosti musejí být stejné kva-

litou, když ne stejnou měrou, protože jinak je ctnost relativní pojem; z toho plyne, že jejich chování by se mělo zakládat na stejných zásadách a mít stejný cíl.

[...]

Jak mají ženy existovat v tom stavu, kdy nebude ani ženění ani vdávání.* to se nám neříká. Neboť třebaže moralisté souhlasí, že běh života zjevně potvrzuje, že muž je vlivem různých okolností připraven na stav budoucí, neustále jednohlasně radí ženě, aby pamatovala pouze na přítomnost. Jemnost, poddajnost a psi oddanost jsou na tomto základě a v souladu s tím doporučovány jako hlavní ctnosti ženství; a bez ohledu na svévolné hospodaření přírody jeden pisatel prohlásil, že je mužné, když je žena melancholická. Byla stvořena k tomu, aby se stala hračkou muže, jeho chasátkem, a musí mu znít v uších, kdykoli on dá volno rozumu a rozhodne se bavit.

[...]

Připadá mi nutné stále opakovat tyto zřejmé pravdy, protože ženy byly doposud jakoby izolovány: a zatímco byly zbaveny ctností, kterými by se mělo odívat lidství, byly ozdobeny umělými půvaby, které jim umožňují vykonávat krátkodobou tyranii. Vzhledem k tomu, že láska v jejich nitru zaujme místo jakékoli vznešenější vášně, jejich jedinou ctižádostí je být krásné, vyvolávat cit, spíše než vzbuzovat respekt; a tato nízká touha stejně jako servilita v absolutních monarchiích ničí veškerou sílu charakteru. Svoboda je matkou ctnosti, a pokud jsou ženy už svou povahou otrokyně a není jim dovoleno dýchat ostrý a posilující vzduch svobody, pak musejí navždy malátnět jako exoti a nutně být považovány za krásné chyby přírody.

[...]

Naříkám nad tím, že ženy jsou systematicky degradovány tím, že se jim dostává triviálních pozorností, o nichž si muži myslí, že je mužné ženám dopřávat, když ve skutečnosti pouze urážlivě podporují svou vlastní nadřazenost. Uklonit se nižšímu tvorovi je nic nestojí. Vlastně mi tyhle ceremonie připadají tak směšné, že se sotva držím, když vidím, jak muž začne

* Odkaz na Matouše 22:30, Marka 12:25 nebo Lukáše 20:35. Matouš 22:30: „Po vzkříšení se lidé nežení ani nevdávají, ale jsou jak nebeští andělé.“ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Ekumenická rada církví v ČR. Praha 1984 (Pozn. překl.)

s dychtivou a vážnou péčí zvedat kapesníček či zavírat dveře, když by to *dáma* mohla udělat sama, jen kdyby o krok či dva popošla.

[...]

Jestliže se tedy s výjimkou válečníků mezi šlechtou nikdy neobjevili slavní muži jakéhokoli druhu, nedá se z toho právem vysoudit, že místní situace spolkla muže a vyprodukovala postavu podobnou ženám, které jsou také *lokalizovány* – pokud smím užít tohoto slova – postavením, do něhož se dostávají jen *ze zdvořilosti*? Ženám, běžně nazývaným dámy, se nemá ve společnosti odporovat, nesmějí vynakládat žádnou manuální námahu; a očekávají se od nich pouze negativní ctnosti, pokud se tedy nějaké ctnosti očekávají – trpělivost, poddajnost, dobrá nálada a pružnost – ctnosti neslučitelné s jakýmkoli intelektuálním výbojem. Krom toho tím, že žijí v společnosti ostatních žen a málokdy jsou naprosto samy, jsou více vystaveny vlivu citů a vášní. Samota a přemýšlení jsou nutné k tomu, aby z přání vzešla silná vášně, a k tomu, aby představitost zvětšila předmět touhy a učinila ho žádostivým.

[...]

Ve středním stavu, abychom pokračovali ve srovnání, jsou mladí muži připravováni na své povolání a manželství se nepovažuje za tak důležitý jev v jejich životě; zatímco ženy naopak nemají jiný cíl, na jehož dosažení by si tříbily schopnosti. Není to obchod, velkolepé plány nebo nějaký rozlet ctižádosti, kterým věnují pozornost; ne, jejich myšlenky se nezaměřují na pěstování takových ušlechtilých zájmů. Aby našly své postavení ve světě a mohly si dopřát svobody přelétání od jedné rozkoše ke druhé, musejí se výhodně provdat, a tomuto cíli se obětují jejich čas a jejich osoby jsou často legálně prostituovány. Když muž zahájí svou dráhu v některém povolání, má před sebou neustále nějaký budoucí prospěch (a mysl se posiluje, upíná-li své úsilí k jednomu cíli), a protože se věnuje plně své práci, potěšení se považuje za pouhý odpočinek; zatímco ženy hledají potěšení jako hlavní cíl své existence. Vlastně podle výchovy, kterou jim poskytuje společnost, se dá soudit, že by je všechny měla ovládat touha po rozkoši; ale dokazuje to snad, že duše má určité pohlaví? Stejně tak rozumné by se zdálo tvrzení, že francouzští dvořané nebyli lidé, neboť jejich povahu formoval ničivý despotický systém a protože svoboda, ctnost a lidství byly obětovány rozkoši a marnivosti. Což jsou osudné vášně, které vždycky hýbaly *celým* lidstvem!

[...]

Jelikož jsou [ženy] křehké ve všech smyslech toho slova, musejí vzhlízet k mužům pro veškerou útechu. I v sebemenším nebezpečí tíhnou ke své opoře až s příživnickou tvrdošijností a uboze se dožadují pomoci; a jejich *přirozený* ochránce natáhne ruku, či zvýší hlas, aby ochránil svou krásnou bojácnici – před čím? Třeba před zamračenou starou krávou či skokem myši; krysa by byla vážným nebezpečím. Jestliže na to pohlédneme rozumně, dokonce s obyčejným selským rozumem, co může zachránit takové bytosti před opovržením; byť byly hebké a krásné?

Různé strachy, pokud se nepředstírají, mohou budit docela hezký dojem; ale vykazují stupeň hlouposti, který snižuje rozumného tvora způsobem, jež si ženy nejsou vědomy –, neboť láska a úcta jsou dvě odlišné věci.

Jsem pevně přesvědčena, že bychom o ničem tak dětinském neslyšeli, kdyby dívkám byl dopřán dostatek zdravého pohybu a nebyly uvězněny v těsných místnostech tak dlouho, až jim ochabnou svaly a poničí se zažívání. Abychom tuto poznámku dovedli ještě dál, kdyby se se strachem u dívek, místo aby se pěstoval, možná dokonce vytvářel, zacházelo stejně jako se zbabělostí u chlapců, brzy bychom uviděli ženy s důstojnějšími vlastnostmi. Pravda, nemohlo by se jim pak dost dobře říkat sladké květinčky na mužově cestě; avšak byly by úctyhodnějšími členy společnosti a vykonávaly by důležité životní povinnosti podle vlastního rozumu. „Vzdělejte ženy jako muže,“ říká Rousseau, „a čím víc se budou podobat našemu pohlaví, tím méně moci budou nad námi mít.“ To je přesně to, kam mířím. Nepřeji si, aby měly moc nad muži, ale nad sebou samými.

[...]

Někteří naturalisté také tvrdí, že muži nedosahují plného vzrůstu a síly před třicátým rokem; ale že ženy dosahují dospělosti ve dvaceti. Obávám se, že tento argument je založen na falešném předpokladu, že zbloudil díky mužskému předsudku, kterým je krása považována za dokonalost ženy – pouhá krása rysů a pleti, ve vulgárním pojetí toho slova, zatímco mužské kráse se povoluje nějaká spojitost s duchem. Sílu těla a charakteristický zjev, kterému Francouzi říkají *fysiognomie*, nezískávají ženy před třicátkou o nic častěji než muži. Drobné bezelstné triky dětí jsou pravda zvláště potěšující a přitažlivé; ale jakmile pěkná svěžest mladosti pomine, jsou tyto bezelstné půvaby spíš záměrným afektem a znechucují každého, kdo má vkus. Ve vzhledu dívek hledáme pouze živost a stydlivou skromnost; ale jakmile jaro života uběhne, hledáme ve tváři střízlivost a stopy vášně, spíše než do líčky ve tvářích značící animálního ducha; očekáváme, že uvidíme svéráz-

nost povahy, což je jediný magnet náklonnosti. Pak si přejeme hovořit, a ne se mazlit; dát prostor naší představitosti, stejně tak jako pocitům srdce.

[...]

Neboť člověk je takové povahy, že dosáhne správného využití svých schopností, až když je cvičí, a nebude je cvičit, dokud ho nějaká nutnost k tomu nedovede. Ctnosti lze stejně tak dosáhnout pouze vykonáváním relativních povinností; avšak důležitost těchto posvátných povinností stěží pocítí bytost, kterou připravilo o její lidství poklonování patolízalů. Ve společnosti musí být zavedena jistá rovnost, nebo se morálka nikdy neuplatní. A tato ctnostná rovnost nikdy nebude pevná, byť spočívala na skále, pokud bude polovina lidstva spoutána osudem, neboť bude tuto rovnost neustále podrývat svou nevědomostí či pýchou.

Je marné očekávat ctnost od žen, dokud nebudou určitou měrou nezávislé na mužích; je dokonce marné očekávat tu sílu přirozené náklonnosti, která by z nich činila dobré manželky a matky. Dokud jsou naprosto závislé na svých manželích, budou mazané, úzkoprsé a sobecké; a muži, kterým činí radost ta náklonnost hraničící se psi oddaností, nemají moc jemnocitu, neboť láska se nedá koupit; v kterémkoli smyslu toho slova její hedvábná křídla okamžitě splasknou, pokud v ní hledáme něco jiného než to, co sami dáváme.

[...]

Podle mého názoru jsou zvláště užiteční ti spisovatelé, kteří dosáhnou toho, že člověk cítí s jiným člověkem bez ohledu na postavení, jež zastává, či na nános falešných citů. Ráda bych tedy přesvědčila rozumné muže o důležitosti některých svých poznámek; a také bych je ráda přemluvila, aby střízlivě uvážili celý smysl mých postřehů. Apeluji na jejich rozum; a jako bližní bytost se dožadují jménem svého pohlaví nějakého zájmu v jejich srdcích. Prosím je, aby pomohli svou společnicí emancipovat, aby z ní učinili věrného pomocníka a družku.

Kdyby tak muži velkomyslně zpřetrhali naše pouta a spokojili se se vztahem založeným na rozumu místo na otrocké poslušnosti, zjistili by, že jsme pozornější dcery, láskyplnější sestry, věrnější manželky, rozumnější matky – jedním slovem, lepší členky společnosti. My bychom je pak milovaly pravou láskou, neboť bychom se naučily mít úctu k sobě samým; a klid duše ctnostného muže by pak nerušila zbytečná marnivost jeho manželky, ani pomýšlení na děti, které musí odchovat cizí náruč, když nenašly vlastní u své matky.

PODDANSTVÍ ŽEN

JOHN STUART MILL

(1869)

The Subjection of Women,
přeložila Kateřina Hilská